

DİLENCİLİKLE MÜCADELEDE BAYBURT ÖRNEĞİ*

Yrd. Doç. Dr. H. Murat KUMBASAR**

ÖZET

Kur'an-ı Kerim'de, Sünnet'te, Osmanlı Kanunnameleri'nde, Türk Ceza Kanunu'nda, Kabahatler Kanunu'nda dilencilikle ilgili hükümler yer almıştır. Hemen hepsinde dilencilerle muamelede yumuşaklık tavsiye edilmekle beraber ıslah edilmesi ve engellenmesiyle alakalı talepler de mevcuttur.

Asırlar boyu, "veren el, alan elden üstündür" düstûrunu şiar edinmiş ve bunu hayat biçimi telakki etmiş olan Bayburtlu, yokluğun ve açlığın ne demek olduğunu tecrübe etmiş olsa bile, en acısını maruz kaldığı işgaller sırasında tatmıştır. Hiçbir kimsenin, hele onuruna düşkün hiçbir müslümanın tasvip edemeyeceği bir davranış olan dilencilik o dönemde Bayburt ve çevresinde de yayılmaya başladığını görmek, gelinen acı noktanın hangi aşamada olduğunu göstermesi açısından mühimdir.

Makalemizde; hiçbir memleket ahalisinin böyle kötü bir duruma düşer olmaması; insanımızın bugünlerde unutmaya yüz tuttuğu; yardımseverlik ve başkaları için yaşama gibi güzel hasletlerini kaybetmemesi; devlet ricalimizin bu mevzuda gerekli tedbirleri alması temennisi ile yaklaşık bir asır önce Bayburt'un yaptığı bu güzel örneğin hem ülkemiz hem de dünya için önemi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müslüman, Dilenci, Bayburt, Yardımseverlik, Örneklik

ABSTRACT

Bayburt Sample For The Conflict With Begging

There are some decrees about begging in the Quran, hadiths, Ottoman Law Codes, Misdemeanor Law and Turkish Penal Code. Almost all of them advice to

---

* Bu yazı, 18-19 Ekim 2008 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen "I.Ulusal Dilencilik Sempozyumu"nda sunulan "Bayburt Müslüman Dilendirmezler Cemiyeti ile Alakalı Tarihî Belgenin Tahlili" adlı bildirinin, bazı ilaveler yapılmak suretiyle makaleye dönüştürülmüş halidir.

** Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
(kumbasar@atauni.edu.tr.)

behave beggars with tolerance. However they also offer to prevent and improve their unfavorable conditions.

The philosophy of "People, who give something, has superiority rather than take it" has been adopted by the people of Bayburt. By the way, they applied this philosophy to their daily life. Although, they have experienced the poverty and famine before, these people faced off with them especially when the enemies attacked them. Begging is not an acceptable behaviour, especially for the Muslim people consider their honour. When enemies attacked to Bayburt, begging started to increase there. This ascension has an importance that indicates the level of begging.

In this article, we hope that anyone falls in this bad situation, and our people do not forget the emotions such as pertaining to charity, and living for the others. We also hope that, our government makes provision in case of protect the people from begging. In the light of Bayburt's nice behaviour occurred about a century ago, its importance will be mentioned.

Key Words: Muslim, Begging, Bayburt, Pertaining To Charity, Model

Giriş:

İslam dini, herkesin iş ve güç sahibi olmasını, insanca yaşamasını, asgari bir geçim standardına sahip olmasını savunmuş ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olmasını istemiştir. Hz. Peygamber "Bizim işimizde çalışan bir kimsenin, hanımı yoksa evlensin, kimin de evi yoksa kendisine bir ev edinsin, kimin de hizmetçisi yoksa bir hizmetçi tutsun"¹ buyurarak insanca yaşamak için belli bir standart belirlemiştir. Hattâbî, bu hadisin açıklamasında devletin, bu imkânları çalışanına sağlaması gerektiğini ifade etmektedir.² İslam'da her şeyden önce ferdi kendi kendine yeterli olması istenir. Başkalarına yük olan insan kınanır. Peygamberler dahi kendi el emekleriyle geçinmişlerdir. Çalışmak ibadet sayılmış ve ona maddi sonucunun ötesinde sonsuza uzanan bir boyut daha verilmiştir.³ En güzel sadaka çoluk-çocuğuna getirdiği ihtiyaç maddesidir. Nitekim Hz. Peygamber: "Kişinin

---

¹ Ebû Davud, Harâc ve'l-Fey', 10

² Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd B. Muhammed, Meâlimü's-Sünen, thk: Muhammed Refik (Sünenü Ebi Davud'un kenarında) Daru'l-Hadis, Humus, 1969, III/354.

³ Beşer, Faruk, İslâm'da Sosyal Güvenlik, D.İ.B. Yay, Ayyıldız Mat, Ankara, 1987, s.185.

ailesinin nafakasını temin etmesi, sadakadır”⁴ buyurarak konun önemine dikkat çekmiştir.

İslam, elde olmayan sebeplerden dolayı fakir, yoksul ve ihtiyaç sahibi kişileri yalnız bırakmamış, onların ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli tedbirleri almıştır. Bu tedbirler arasında devlet yardımı, zekat, fitir sadakası, fidye, kurban, ve keffaretler sayılabilir. Serahsî, eserinde “Çalışma gücünden yoksun olan ve gerçekten ihtiyaç sahibi olanların karınlarını doyurmasını, insanlar üzerine farz olduğunu beyan eder. Eğer bu durumda olan bir kişi ilgisizlik yüzünden açlıktan ölürse, durumunu bilenler bu günaha ortak olurlar. Ancak bazı insanlar ilgilenir ve yardım ederlerse, o farz diğerlerinden düşer. Yine âciz olan böyle bir kişinin açlıktan ölmek için istemesi farzdır. Eğer bunu yapmayıp, açlıktan ölürse günahkâr olur.”⁵ demektedir.

Kur’ân-ı Kerim’de, hadislerde olduğu gibi dilencilikle ilgili geniş ve detaylı açıklamalar söz konusu değildir. Diğer manaları dışında dilencilikle (sâil kelimesiyle) ilgili beş âyet söz konudur. Dört âyette isteyen, dilenen anlamında, bir âyette ise fiil (yani istemezler, dilenmezler) anlamında kullanılmıştır. “...İyilik, ancak Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba, nebilere iman eden, malı O’nun sevgisiyle yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelerin hürriyetine kavuşması için veren, namaz kılan, zekat veren, söz verdiklerinde sözlerini yerine getiren, zor ve dar zamanlarda ve savaş anında sabreden(lerin yaptığı)dır...”(Bakara, 177), “Mallarında, muhtaç(sâil) ve yoksullar için bir hak vardır(Zâriyat,19) “Onların mallarında isteyene ve (istemediği için) mahrum kalana belli bir hak ayrılmıştır.(Meâric,24-25) “Öyleyse yetimi sakın ezme. İsteyeni de sakın azarlama.(Duhâ,9-10) Bu dört âyet-i kerimde her zaman zor durumda kalan yoksulun olacağı ve bunların yardım talep edeceği söz konusu edilmektedir. Yoksa dilencililiği meslek haline getiren insanlar kastedilmemektedir. “(Yapacağınız hayırlar) kendilerini Allah yoluna adanmış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Durumlarını bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanırsın. Çünkü onlar, yüzüzlük ederek bir şeyler istemez.(Bakara, 273) Son âyet-i kerimde verilmek istenilen mesajın, dilencililiğin onur kırıcı bir şey olduğu ve kınandığı dile getirilmekle beraber ihtiyaç sahibi olduğu halde insanlardan hiçbir şey istemeyen ve bu durumunu da insanlara belli etmeyen iffetli, haya sahibi yoksuldan da övgüyle ve takdirle bahsedilmektedir.

⁴ Buhari, Meğazi, 9.

⁵ Serahsî, el-Mebsût, Daru'l-Marife, Beyrut, ts, XXX/271.

İslam dini, yoksullukla mücadeleyi hem ferdi hem de toplumsal bir vazife olarak koymuş; bununla kalmayıp yoksula yardım etmeyi, fakiri doyurmayı ve barındırmayı ibadetin bir parçası haline getirmiştir. Kur'an ve hadislerde infak eden, başkalarıyla malını paylaşan insanlar övülür ve örnek gösterilir."Ancak, iki kişi gıpta edilmeye değer: Birisi, Allah'ın kendisine Kur'an ihسان ettiği ve gece-gündüz onunla meşgul olan kimsedir. Diğeri de Allah'ın verdiği malı gece-gündüz infak eden kimsedir."⁶ "Servet, bir Müslüman için ne güzel arkadaştır. Yeter ki, o servetinden yetime, fakire ve yolcuya vermiş olsun"⁷

Yukarıda da belirtildiği gibi zor durumda kalan kimseler sıkıntılarını bertaraf etmek için başkalarından yardım isteyebilirler. Yardım istemek ile dilenmek aynı şey değildir. Dilencilik bir meslek ve kazanç kapısı haline getirmek yanlıştır ve kötüdür. Dilencilik yasaklanması ve bu yasağın uygulanmasını teşvik için, fakir olduğu halde iffetinden ötürü dilenmeyenlerin bulunup "infak"ın onlara yapılması ⁸ emri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma açısından belirleyicidir. Çünkü, değerli, şerefli ve izzet-i nefis sahibi olarak yaratılan insanın, diğeri insanlara el açması; bu vasfını onlar nazarında yitirmesi ve yaratılış gayesinin yön değiştirmesi anlamına gelebilir ki bu kendisi için oldukça tehlikeli bir durumdur. Onun için fert açısından baktığımızda istisnai haller dışında insan dilenemez. Devlet açısından baktığımızda Allah'a "kul" yapıldığı için "mükerrrem" yaratılan insan, dilenecek hale düşürülemez.⁹

"Veren el alan elden üstündür"¹⁰ prensibini hayat düsturu haline getirmiş bir medeniyetin müntesipleriyiz. Bizim medeniyetimiz "Komşusu açken tok yatan bizden değildir"¹¹ ilkesini asırlarca topraklarında hâkim kılmış, sadece insanlara yönelik değil, diğeri canlıların da hakkını gözetmek adına vakıf müessesinine en büyük katkıyı yapmış bir medeniyettir.

Kaynağını tarihindeki bu güzelliklerinden alan ülkemiz insanı, kendisindeki bu cevheri, her zaman ve zeminde korumuştur. Ancak Anadolu insanının batı ve batının değerleriyle tanışmasından sonradır ki, bizdeki güzel hasletler yavaş yavaş

⁶ Buharî, Fedailü'l-Kur'an, 20.

⁷ Ahmed b. Hanbel, Müsned, III/21

⁸ Bakara Sûresi, 273. ayet.

⁹ Beşer, a.g.e., s.100.

¹⁰ Buharî, Zekat, 18; Müslim, Kitabu'z-Zekat, 64/1033; Ebu Davud, Zekat, 28; Nesâî, Zekat, 52; Muvatta, Sadaka, 8.

¹¹ Sünenü Beyhakî, 10/3; Taberanî, el-Mucemü'l-Kebîr, I/259; Hakim en-Neysaburî, el-Müstedrek, II/15.

kaybolmaya başlamıştır. Yardımseverlik, diğerkâmlık, başkaları için yaşama gibi hasletler bunlardan birkaçıdır...

Bilindiği üzere, bozulan ekonominin, sosyal yapının da bozulmasına yol açacağı yadsınamayacak bir gerçektir. Gelir dağılımındaki dengesizlik; zenginle fakir arasındaki uçurumu daha da büyütmüştür. Bu etkenler insanların birbirine olan güvenini sarsmış, umutları sekteye uğratmıştır. İş imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle, geçim kaygısı çeken insanların sayısı günden güne artmıştır. Bu da dilenme, hırsızlık, boşanma ve intiharları tetiklemiş ve aile yapımızın bozulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu fotoğrafın karelerini her gün televizyon ekranlarından ve gazete sayfalarından herkes takip etmektedir. Buna karşılık, toplumumuzun bu yarasına merhem olabilmek için kurulmuş vakıf, dernek ve kuruluşlarımızın faaliyetlerini de takdirle karşılıyoruz. Bu kurumların faaliyetleri insanları atalete düşürmemeli, bilakis çalışma azmini kamçılmalıdır. Bir Çin atasözünde belirtildiği gibi "Bir kişiye balık verirsen, o gün karnını doyurursun. Balık tutmayı öğretirsen, her gün karnını doyurursun."¹² Yani toplumun o kesiminin üretim sahasında değerlendirilmesi gerekir. Mesela, Peygamberimizin dilenen birisine yaptığı tavsiye manidardır. Toplum hayatında köklü değişiklikler yapan Peygamberimiz, dilencilik hastalığına çareler getirmiştir. Dilenmeyi bir alışkanlık haline getirenleri bu yoldan vazgeçirmek için tedbirler almıştır. Enes bin Malik'ten şöyle rivayet edilmiştir: "Bir gün Rasulullah'ın huzuruna Ensar'dan birisi geldi, bir şey istedi. Rasulullah ona sordu: "Evinde bir şey yok mu?" "--Evet, var ya Rasulullah, bir sergenimiz var. Bir tarafını altımıza seriyoruz, diğer tarafıyla da örtünüyoruz. Bir de su kabımız var, onunla da su içiyoruz." "Öyleyse hemen kalk, sergeni ve su kabını bana getir." O kişi gitti, her sergeni ve su kabını getirdi. Peygamberimiz bunları eline aldı, orada hazır bulunanlara gösterdi, "Şu iki eşyayı satın alacak kimse var mı?" diye sordu. Oradakilerden birisi, "Ben her ikisine de bir dirhem veririm" dedi. Rasulullah iki-üç defa, "Bir dirhemden fazla veren yok mu?" diye tekrarladı. Daha sonra başka birisi, "Ben iki dirheme alırım" dedi. Rasulullah sergeni ve su kabını o zata sattı. İki dirhemi aldı, eşya sahibine verdi ve şöyle buyurdu: "Bu paranın bir dirhemi ile yiyecek al, ailene bırak. Bir dirhemle de bir balta al, bana getir."O adam gitti, bir balta aldı, geldi. Peygamberimiz baltaya kendi eliyle bir sap taktı. Sonra da o adama verdi: "Al bunu, git odun kes, topla, sat. Seni on beş gün görmeyeceğim" buyurdu. O adam gitti, odun kesti, topladı, sattı. Daha sonra Peygamberimizin huzuruna geldi, 15 dirhem kazanmıştı. Bir kısmıyla

---

¹² <http://tr.wikiquote.org/wiki>

giyecek, bir kısmıyla da yiyecek almıştı. Peygamberimiz bunun üzerine şöyle buyurdu: " Kıyamet gününde, dilencilikten dolayı yüzünde siyah bir nokta olarak gelmektense, şu halin ondan daha hayırlıdır. Dilenmek ancak şu üç kişiye caizdir: Toprağa yapıştıran fakirliğe uğrayana (son derece yoksul düşene), altından kalkamayacak derecede borç altına girene, arabulmak için kan parası (diyeti) yüklenen kimseye.¹³" Peygamberimizin tavrında, "balık yemeyi değil, balık tutmayı öğrenmeği" teşvik edici bir tutum gözükmektedir. Dikkat edilirse, Hz. Peygamber, bu tavsiyeyi devlet başkanı olarak yapmıştır. Tebaasında olan kişilerin durumuyla bizzat ilgilenmiş, yol göstermiş, çözümler aramış ve bulmuştur.

Dilencililiğin; birtakım fiziksel rahatsızlıklar, kimsesizlik, yoksulluk ve yaşlılık gibi geçerli nedenlerden oluşan sebep-sonuç ilişkisi bağlamında mazur görülebilecek yönü olsa da günümüzde artık bir "meslek" haline gelmiştir. Alın teri ve emeğin yerini, kolayca elde edilen gelirler almıştır. Yalanın çokça kullanıldığı cemiyette; gerçek ihtiyaç sahipleri tespit edilememekte, tespit edilenler de gerçek ihtiyaç sahibi olmamaktadır. Adeta bir sektör haline gelen dilencilik, insanların birbirine olan güvenini zedelemektedir. Hadisten açıkça anlaşılan odur ki, çalışamayacak kadar mağdur, sakat ve özürlü olan kişi, kendisine bakacak bir kimsesi yoksa, devlet de yardım etmiyorsa, ancak zarurî ihtiyacını giderecek kadar başkalarından isteyebilir, dilenebilir. Bu zorunlu durumlar dışında, dilencililiği bir geçim aracı haline getirenler büyük bir vebalin altına girmektedirler. Bu tür kimselere Peygamberimizin ciddi bir uyarısı vardır: "Her kim malını çoğaltmak için insanlardan mallarını isterse, o ancak ve ancak ateş parçası istemiştir. Artık bunun ister azını, isterse çoğunu istesin."¹⁴

Bu hadis ile dilenmeyi yasaklayan çok sayıdaki diğer hadisler¹⁵, mutlaka çalışmak gerektiğini, tembellik, miskinlik ve dilencililiğin insan onuruyla bağdaşmadığını, bu kötü tutum ve davranışların asla bir müslümana yakışmayacağını göstermektedir.

Duhâ Süresi'nin 10. ayetinde "İsteyene gelince, sakın onu kovma. İsteyeni yahut soranı azarlama, yani azarlayarak kovma da lutfet: İhtiyacını gider, yahut yumuşak dille reddet." buyrulmaktadır. Tefsircilerden bazıları, "sail'den maksat, dünyaya dair bir şey isteyen dilencidir" demişlerdir. "Mallarında dilenci ve mahrum için bir hak vardır."(Zâriyat, 51/19) âyetinde de buna işaret vardır.

¹³ Ebû Dâvud, Zekât: 26.

¹⁴ Müslim, Zekât: 35

¹⁵ Buhari, Zekât, 50, 52, I, 129, 130, Büyü' 15, I, 9; Müslim, Zekât, 35. IV, 720.

H. Hüseyin' (v.693) den rivayet edilen bir hadiste Peygamberimiz "Dilenci, at üzerinde gelse bile hakkı vardır." buyurmaktadır. Hadisin izahında; "dilenciler, ya ihtiyacından dolayı ya da sanat edindiği için dilenir. Gelen insanın bu iki gruptan hangisine dahil olduğu çoğu kere anlaşılamamaktadır. Üstü başı, giyim kuşamı yeni olabilir, at üstünde gelebilir. Yerde sürünerek gelir, ama zengindir."¹⁶ denilmektedir. Böyle durumda da olsa yine de dilenciye boş çevirmemek esastır.

Bununla beraber müfessirler demişlerdir ki, dilenciye azarlanmanın yasaklanmış olması, istemede ısrar etmediği durumdadır. Eğer istemede ısrar eder de yumuşak bir şekilde reddetmek fayda vermezse o vakit azarlama da bir sakınca yoktur. Zira "İnsanlardan yüzüzlük edip de ısrarla istemezler."(Bakara, 273) övgüsü, ısrarın yerildiğini ifade eder. Yerilen bir şey de azarlanmaya değer. Ebu'd-Derdâ (v.654), Hasan (v.728), Süfyan (v.778) ve daha bazıları da burada "sail"den maksadın, mal isteyen değil, ilim ve din ile ilgili soru soran demek olduğu görüşüne varmışlardır. Denilmiştir ki: Önceki görüşe göre de bu, delalet yoluyla öncelikle sabit olur. Çünkü mal dilencisine istediğini vermeye gücü yeten kimse yumuşak bir şekilde reddedip de bir şey vermediği zaman tehdit edilmemiştir. Oysa ilim soran kimseye, ilmi olan kimsenin cevap vermemesi öyle değildir. Bir hadis-i şerifte: "Kendisine bir ilim sorulup da onu gizleyen kimse, ateşten bir gem ile gemlenir."¹⁷ buyrulmuştur. Sözün kısası, bu kelimenin aslı dilenmek mânâsında "hakikat", sormak mânâsında da doğru haber istemek münasebetiyle "istiare" denilmiştir. ¹⁸

Kur'an ve Sünnet'te dilencilikle ilgili hükümlere temas ettikten sonra Osmanlılar döneminde de bu toplumsal soruna nasıl yaklaşıldığına değinmek yerine olacaktır. Bu dönemde, bayramlarda Câmileri mesken tutan dilenciler,"Kânûn-nâme"lere kadar girmeyi başarmıştır. İhtiyaçları olmadığı hâlde halktan para dilenen, halkın dinî duygularını menfaat için sömüren "dilenci tâ'fesi", bugün olduğu gibi Osmanlı Devleti zamânında da halkın kanını harâretle emiyor, özellikle "Cumâ" ve "Bayram" namazlarını fırsat bilerek, bir akçe için ahâlîye bin bir dil döküyordu. Bayram olduğu için para vermeye mecburmuş muâmelesi yaparak, halka resmen illet geçirten ve yaka silktiren bu miskinler gürûhu, kurban bayramlarında da kesilen kurbanlara ve adaklara gözlerini dikip, halkın kurbanlarına dadanıyor, yalvar-yakar aşırılan et parçaları resmen kapanın elinde kalıyordu. Dilenciler tayfası ipin ucunu o

¹⁶ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebi Davud ve Tercemesi*, trc., İbrahim Koçaşlı, II/ 582

¹⁷ Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, İlim, 9; İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, Mukaddime, 24; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 97; II, 344.

¹⁸ Yazır, Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, ts, VIII/5903.

kadar kaçırmıştı ki; bunlarla ilgili yasaklar Osmanlı kânûnnâmelerine bile yansımış; hattâ Sultan İkinci Bâyezîd Hân "Edirne İhtisâb Kânûn-nâmesi"nde: "Câmi'lerde dilenci tâ'ifesin yürütmeyeler!" emrini vererek bunların câmilere sokulmasını yasaklamıştı.¹⁹ Onun bu hükmü; "Ve dahî câmi'lerde sâ'il (dilenci) tâ'ifesi yürüyüb cerr itmeyeler!" ifâdesiyle, Yavuz Sultan Selîm'in "Kânûn-nâme"sinde de yerini almıştı.²⁰

Osmanlı toplumunu bozan ve kirleten çarpık kesimleri yeren "Risâle'-i Garîbe" adlı eserde tasvir edildiği üzere; "ak sakalı sînede, kılığı-kıyâfeti yirinde, kal'a kapularında yasâkçı, kapucu ve bâc-dâr (vergi toplayıcı) olan sâ'il (isteyici) gibi, gelüb geçenüñ önüne durub avuç açan" bu arsız-yüzsüz takımı; bayramlarda ve adaklarda ise "Hazret-i Eyyüb'de, kurbân yağmâsında bir-birin paralayan Eyyüb kuzgunları" sûretine girer;²¹ önüne gelenin yolunu kesip akçesini ister, millet ise bunlardan yaka silker ve ikrâh ederdi.

Aradan asırlar da geçse hiç istiflerini bozmadan icraatlarına devâm eden bu insanlar, on dokuzuncu asırda da hâlâ halkın ensesinde bitmekten ve kanlarını iştahla emmekten vazgeçmemiş; hattâ Sultan Üçüncü Selîm bir gün tebdîl-i kıyâfet gezerken bunların câmi avlularını istilâ ettiklerini fark edip, Kaymakam Paşa'ya gönderdiği hükümle mescidlerden tardedilmelerini emretmişti. Toplumun görüntüsünü ve halkın rahatını bozan dilencilerin ıslâhına titizlikle eğilen pâdişah, gönderdiği "hük-m-i hümâyûn"da Paşa'yı şu sözleriyle uyarılmıştı: "Kâ'im-makâm Paşâ! Cum'alarda, tebdîllerde görürüm, miskînler sâ'illük (dilencilik) iderler. Ânlar gelmek 'âdet degüldür! Tenbîh idesün, eyle yaraluları meskenlere gönderesün! Ve sâ'ir el ve ayâğı ve gözleri sağ olub kâr-u kesbe (para kazanmaya) güci yetenler sâ'illük (dilencilik) itmesünler!"²² Padişahın, eli ayağı düzgün, sağlam ve sıhhatli olan kişilerin para kazanmaya teşvik edilmesi emrinde, onlara iş bulma veya iş verme düşüncesi olabilir. Söylenildiği üzere devletin, öncelikli görevi, vatandaşına iş imkânı ve istihdamı sağlamaktır.

Sultan Üçüncü Selîm'in, bu kadar basit bir meseleye bu kadar hassâsiyetle eğilmesi; O'nun şahsında, Osmanlı pâdişahlarının halkın hukûkunu korumaya verdikleri önem ve ehemmiyetin bir ispâtıydı. Onlar halkı Hakk'ın bir emâneti olarak

¹⁹ Sultan II. Bâyezîd, "Edirne İhtisâb Kânûnnâmesi", Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan, nr.: 1935, md. 98.

²⁰ Yavuz Sultan Selîm Hân, "Kânûn-ı Sultânî ve Âyîn-i Resm-i 'Osmânî", Arnavutluk Devlet Arşivi, nr.: 143/127, vr. 44a.

²¹ "Risâle'-i Garîbe", Nuruosmaniye Ktp., nr.: 4925, vr. 51b. (onyedinci ve onsekizinci yüzyıl osmanlı toplumunun adabi muaşeretini öğreten risalenin yazari bilinmemektedir. <http://sozluk.sourtimes.org>)

²² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, nr.: S/45, s. 207.

gördükleri için hiç kimsenin onları istismâr etmesine göz yumuyor, bu hususta en küçük bir suiistimale dahî meydan vermiyorlardı.²³

Ecdadımız, muhtaç kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması için belirli yerlere “sadaka taşları” tesis etmiş, ihtiyaç sahipleri buraya (daha çok gece) giderek ihtiyacı kadar alır, fazlasını almazmış. Dolayısıyla burada hiçbir zaman para eksik olmamış. Aynı zamanda bu usul sayesinde parayı alan ve veren de birbirlerini görmezlermiş Çalışmadan, havadan para kazananlar cemiyetin kanserleşmiş hücreleridir. Bunların metastazları âhengimizi bozar. İşte bugün ihyasına imkân olmayan bir eski içtimaî âdetimizi ibretle değerlendirip kendimize yeni bir düzen vermeliyiz.²⁴

Dilencililiğin suç ve ceza boyutuna gelince, bir şey yasaklanırsa elbette onun bir cezası olacaktır. İslam hukukunda, hırsızlık ve yol kesicilik ağır cezalara konu olurken (hadd cezası), dilencilik “ta’zir” cezasına konu olmaktadır ki hakimın takdirine bırakılan bir cezayla cezalandırılır.²⁵ Adil bir gelir dağılımı ve iktisadî büyümeden doğan geliri paylaşırma siyaseti uygularken, tembellik ve dilencilikle mücadele edilip bunlara yol açılmamalıdır. Eğer böyle olursa toplumda çalışmaya karşı bir isteksizlik ortaya çıkabilir. Hiçbir makul sebep yokken bir kısım kimselerin hiç çalışmadan diğerlerinin alın terinden pay almaları adalete uygun düşmez. Böyle olunca, toplumda “ çalışmadan, yorulmadan, üretmeden, hazır bulan bir grup” ortaya çıkmış olur ki devlet için ciddi tedbir alınması gereken bir problem haline gelir. Çocukları dilenen bir babanın ne kadar itibarı düşük ise, halkı dilenen bir toplum ve devletin de itibarı düşük olur. İslam, ilke olarak dilencilığe karşı çıkmakla birlikte, hiçbir imkân bulunamamışsa, bir günlük ve yine duruma göre üç günlük zaruri ihtiyaç dilenmeye izin verir. Ancak günümüzdeki dilencilik yukarıda da belirttiğimiz gibi bir meslek olup, ondan bu yönde bir ahlak beklenemez. Diğer taraftan, dilencilikle elde edilenlerin bir kısmının pek çok ahlak dışı ve suç sayılan şeylerin sermayesi olabileceği de göz ardı edilmemelidir.²⁶ Çalışmadan kazanmayı, şans ve talih oyunlarına özendiren yani

²³ http://nilisra.blogspot.com/2007_10_30_archive.html

²⁴ Ünver, Süheyl, Sadaka Taşları, Hayat Tarih Mecmuası, c. II, Sayı 11, 1967, s.(11-12)

²⁵ Bilindiği üzere İslam hukuku’na göre suçlar uygulanan cezaya göre 3’e ayrılır.a)Haddi Gerektiren Suçlar:Allah hakkı olmak üzere belirlenmiş cezadır.Zina, Kazf -Zina İftirası-, Sirkat –Hırsızlık-,Hamr - Sarhoşluk veren içki kullanmak-, Hirabe -Yol kesmek -, Ridde-Dinden dönmek-, Bağy -Devlete baş kaldırmak – b)Kıyas ve Diyet Suçları: Cana ve bedene yönelik cinayetler denilen bu suçların cezası Kıyas,diyet ve kefarettir. c)Ta’zir Suçları: Dinin yasakladığı, günah saydığı, ancak karşılığında verilecek cezayı belirlemediği suçlara uygulanan cezadır.Bu cezayı belirlemek devletin yetkililerine bırakılmıştır.

²⁶ Yeniçeri, Celal, “İslâm Öğretisinde Çalışıp Kazanma/Kesb İlkesi ve Emeksiz Kazanç Peşine Düşme Olarak Dilencilik ve Benzerlerine Bakış” Bir Kent Sorunu:Dilencilik Sempozyumu Tebliğler Kitabı, (259-283) , Yıltam Matbaası, İstanbul, 2008, s.278

emeğiyle geçinmeyi hor gören bir anlayış var olduğu müddetçe dilencilikte te, çeşitli şekillerde ve dozlarda varlığını sürdürecektir. Dilenciye para vermeyi bir rahatlama yolu olarak seçenler var oldukça ne fakirlik ne de dilencilik ortadan kalkacaktır.²⁷

Dilencilik hakkında mer'i hukukumuzda da hükümler bulunmaktadır. 5237 Sayılı yeni Türk Ceza Kanunu "Genel Ahlaka Karşı Suçlar" bölümünde "MADDE 229.- Çocukları, fiziksel veya zihinsel engellileri dilencilikte araç olarak kullanmak suretiyle başkalarının diğerkamılık ve acıma duyguları istismar edilmekte ve haksız kazançlar elde edilebilmektedir. Bu durumun kişilerdeki kimsesizlere, yoksullara yardım etme yönündeki hasletlerin zayıflamasına yol açtığı, bilinen bir gerçektir. Bu düşüncelerle, çocukların, fiziksel veya zihinsel engellilerin dilencilikte araç olarak kullanılması, suç olarak tanımlanmıştır."

Ayrıca, 5326 Sayılı Kabahatler Kanununun Dilencilikle ilgili "MADDE 33 -de şu hükümler yer almaktadır: 1- Dilencilik yapan kişiye, elli Türk Lirası idari para cezası verilir. Ayrıca, dilencilikten elde edilen gelire el konularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar verilir.

2- Bu kabahat dolayısıyla idari para cezasına ve el koymaya kolluk veya belediye zabıta görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülki amir veya belediye encümeni karar verir."

O halde ilgili kanun maddelerinden de anlaşılacağı üzere dilencilik, cemiyette bir vakıa olarak kabul edilmekle beraber dilencilüğün engellenmesi veya ıslah edilmesi noktasında gerekli tedbirler alınmaya çalışılmıştır.

Dilencilik ve Bayburt

İşaret ettiğimiz bu problemin tedavisi konusunda ne yapılabilir? Hemen belirtmek gerekirse, herkes üstüne düşeni yapmaya çalışmıştır. Ne yazık ki problem çözülememiştir. Yaptığımız bu çalışmada, bu problemin çözümüne yönelik yapılan ve yapılacak olan faaliyetlere örnek olsun diye Bayburt'ta kurulmuş bir cemiyeti esas aldık. Yaklaşık yüzyıl evvel Bayburtlular "Müslüman Dilendirmezler Cemiyeti"'ni kurmuşlar. O günün şartlarında kurulan bu mükemmel faaliyeti, günümüze ışık tutması açısından sizlerin bilgisine sunmak, yerinde olacaktır. Aşağıda maddelerini arz edeceğim bu cemiyet, 1913 yılında Kaza kaymakamı Tunalı Hilmi Bey önderliğinde, Bayburt eşrafının geniş katılım ve desteğiyle kurulmuş ve 12 maddelik bir nizamname oluşturulmuştur. Bu nizamname Samsun ve Erzurum'da basılmıştır.

---

²⁷ Tabakoğlu Ahmet, "Çalışma Ahlakı ve Dilencilik", (Bir Kent Sorunu:Dilencilik Sempozyumu Tebliğler Kitabı (545-553) Yıltem Matbaası, İstanbul, 2008, s.553

Bu tarihi vesika, kıymetli tarihçi Taceddin Kayaoğlu bey tarafından Milli Kütüphane'de bir araştırma sırasında bulunmuş ve gün yüzüne çıkarılmıştır.

Cemiyetin Kurucusu Tunalı Hilmi Bey

Zannederim bu cemiyetin teşekkülünde en büyük pay, Tunalı Hilmi Bey'e aittir. Önder olmadan, rehber olmadan, yol gösterici olmadan böyle bir teşebbüse girilmesi zor olurdu. Hepimizin bildiği gibi Tunalı Hilmi Bey, birikim sahibi bir devlet adamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştıran, çözümler üreten, yerinde durmayan, aktif ve dinamik olma gibi birçok vasıf, belki O'nun olmazsa olmazlarıdır. Böylesi bir insanın rehberliğinde ve önderliğinde ona destek olmaktan başka yapılacak bir şey de yoktur. Bayburtlu da bunu yapmış ve desteğini esirgememiştir.²⁸

²⁸ Tunalı Hilmi'nin kısaca hayat hikâyesinin bilinmesinde fayda mülhaza ediyorum. Bilindiği gibi Tunalı Hilmi, Bulgar göçmenidir. 1871 yılında Bulgaristan'ın Eskicuma (Tirgovişte) kentinde dünyaya gelmiş 1877 Rus savaşı nedeniyle ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etmiştir. Askerî Tıbbiye Mektebi'nde öğrenciyken, sonradan İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle birleşen "Gizli Mektepliler" derneğini kurmuş, Tıbbiyenin son sınıfında Avrupa'ya kaçmış ve İsviçre'nin Cenevre kentine yerleşmiştir.(1895) Cenevre Üniversitesi'nde hukuk ve pedagoji öğrenimi gördüğü sırada, bir yandan da Jön Türkler'in çıkardığı *Meşveret* ve *Mizan* gazetelerinde yazılar yazmış, Jön Türkler'in amaç ve hedeflerini açıklayan *Hutbe* adlı broşürleri yayımlamıştır. Bir süre İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin genel sekreterliğini de yürüten Tunalı Hilmi, 1897 yılında Cenevre'de İshak Sükûfî ve Abdullah Cevdet'le *Osmanlı Gazetesi*'ni çıkarmıştır. 1898'de İttihat ve Terakki Cemiyeti müfettişi olarak Mısır'a gitmiş ve cemiyetin Kahire şubesini örgütlemiştir. Jön Türkler'in 1899'da sarayla uzlaşmasından sonra Madrid elçiliği başkâtipliğine atanmıştır.(1900); kısa süre sonra zararlı etkinliklerini sürdürdüğü gerekçesiyle bu görevden alınmış ve 1904'te Mısır'a gitmiştir. Muhtelif mahkemelerde çalışmıştır. *Kanun-ı Esasi* ve *Hak* gazetelerinde makaleler yazmış, Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a dönmüştür. Başta *İnkılâp* olmak üzere çeşitli yayın organlarında yazıları yayımlamıştır.²⁸

1916'ya değin çeşitli kazalarda kaymakamlık yaptı. Bu kazalardan birisi de bahse konu Bayburt'tur. Daha sonra savaş nedeniyle ülkeye göç eden ve sığınanların durumlarını denetlemek ve düzenlemekle görevlendirilmiş. 1920'de Bolu Mebusu olarak son Osmanlı Meclisi'ne girmiştir. İstanbul'un işgal edilmesi üzerine Ankara'ya geçmiş ve TBMM'de Bolu'yu temsil etmiştir. 1921 Anayasası'nın hazırlık çalışmalarına katılmış. 2. ve 3. dönemlerde Zonguldak milletvekili olarak TBMM'de bulunmuştur. Çalışma yaşamının düzenlenmesi, kanunların kodlanması ve dilinin sadeleştirilmesi, yazışmalarda lakapların ve aşırı saygı ifadelerinin kaldırılması gibi birçok konuda yasa önerileri hazırlamış ve çoğunun kabul edilmesine önayak olmuştur. Konuşmalarında ve yazılarında arı Türkçe'yi savunan ve kullandığı kelimelerin yerleşmesi için çaba harcayan Tunalı Hilmi, kadın haklarının da savunuculuğunu yapmıştır. Önceleri Osmanlılık görüşünü savunan Tunalı Hilmi, daha sonra Türkçülük akımını benimsemiştir. En önemli eseri, "*Un Projet D'organisation De La Souverainete Du Peuple En Turqie*" (*Türkiye de Halk Hakimliği Düzeni – Bir Şart- Bir Dilek*) adlı ayrıntılı yasa tasarıdır (1904). Bu çalışması Fransızcadan çevrilerek *Tarih ve Toplum Dergisi'* Mart 1984, sayı 3'te "Tunalı Hilmi'nin Halk Hakimiyeti Risalesi ve Anayasa Tasarısı" adı altında yayımlanmıştır. Diğer eserleri arasında ise *Evvel ve Ahir (ty)*; *Makedonyai Mazi, Hal, İstikbal* (1898); *Peşte'de Reşit Efendi İle* (1899); *Rezalet Yine İspanya'da* (1900); *Kongre, Cevapları-Cevabımız* (1901), *Kongre Nedir, Nasıl Olmalıdır?* (1901); *Bir Dilek* (1902); *Memiş Çavuş Millet Meclisi'nde* (1923) sayılabilir. Tunalı Hilmi, 22 Kasım 1928'de İstanbul'da vefat etmiştir. (Tunalı Hilmi'nin hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz: <http://www.kimkimdir.gen.tr>.)

Tunalı Hilmi'nin hayatından da anlaşılacağı üzere öğrenciliğinden itibaren fikrî kişiliği ortaya çıkmaya başlamış, gelişmelere ayak uydurma, değişen dünyanın ve çağın takip edilmesi, fikirlerin özgürce savunulabilmesi, hak-hukuk-adalet kavramları üzerinde epeyce kafa yormuştur. İşte Bayburt Müslüman Dilendirmezler Cemiyeti'nin ortaya çıkışında Tunalı Hilmi'nin fikrî, dinamik ve cemiyetçi kişiliğinin katkısı, inkar edilemez bir gerçektir.²⁹

Yukarıda zikrettiğimiz cemiyetçilik fikri de Tunalı da her zaman hakim olmuş ve halkın haklarını alabilmesi ve ayrıca birçok sorunun çözümü ve en önemlisi toplumsal yaşamın geliştirilip insanların çağı yakalayabilmeleri için kaçınılmaz bir şart olarak gösterilmiştir. Bunu Tunalı bir ölçüde hayata da geçirmiştir. Onun öncülüğünde kurulan cemiyetin amacını ve neler yapmak istediğini nizamnamenin maddelerini sıralarken göreceğiz. Ayrıca bu nizamname ile o dönemde Bayburt kazasının ekonomik ve sosyal açıdan tarihî perspektifi de ortaya çıkacaktır. Çünkü bu cemiyetin faaliyete geçtiği dönem, savaş ekonomisinin uygulandığı bir dönemdir. Olaylar bu çerçevede değerlendirilmelidir. Burada Tunalının böyle bir cemiyete ön ayak olarak işsizliğe bir ölçüde de olsa engel olma ve toplumsal-kültürel yozlaşmanın önüne geçebilme çabalarını görmekteyiz.³⁰ Tunalı Hilmi'nin bu girişiminin manidarlığı yanında, Bayburt'u tercih edişinin de manidarlığı açıktır. Zira Bayburt halkı sosyal, siyasal ve kültürel açıdan bu tür cemiyetlerin kurulmasına oldukça yatkındır. Tunalı Hilmi de Bayburt halkının bu özelliğinden dolayı, cemiyeti Bayburt'ta kurdu muştur.

31

²⁹ Say, Yağmur, "Bir Şart-Bir Dilek" Adlı Broşürler İle "Bayburt Müslüman Dilendirmezler Cemiyeti" Hakkında Bir İnceleme Denemesi, Belleten, C. LVI, Ağustos, 1992, Sayı 216'dan ayırbaşım, s. 531 vd, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992.

³⁰ A.g.e, s.545

³¹ Halen Bayburt'ta yaşayan, birkaç kişiden dinlediğim, Bayburt halkının sosyal ve kültürel yapısı ve pratik zekasına şu örneği vermek yerinde olacaktır. Tunalı Hilmi Bayburt Kaymakamıdır. O dönemde Malasa (Aydıncık) köy muhtarı aynı zamanda köy imamıdır. Köyünün bir problemin halli için kaymakama gelir. Ancak kaymakam, muhtarın kıyafetini pek uygun bulmadığı için görüşme talebini reddeder. Muhtar, kaymakamın bu davranışından çok hüzünlendir ve hemen oracıkta şu dörtlüğü kaleme alır ve kaymakamın huzuruna çıkar ve mahalli ağızla şöyle der:

"Bu gayri kıyafette gelen imamın bir dar zıvga giyip gezmesine bak,
Başında kabalak belinde kama, üstü sim sırmalı kabzesine bak,
Eke tavuk suya düşse boşulur, ya kaz cücüğünün üzmesine bak,
Köhlhan atlar, çulda çirkin görünür, meydan-ı irfanda üzmesine bak."

Bu dörtlük karşısında çok etkilenen kaymakam, muhtarı huzuruna alır,

--Bayağı da derinmişsin, be muhtar! der, talebini dinler ve isteğini yerine getirir.

Cemiyetin Nizamnâmesi

Yukarıda da değindiğimiz üzere cemiyetin nizamnamesi 12 maddeden mürekkep olup elimizde mevcut iki nüshası Erzurum İttihad Matbaası ve Samsun Matbaa-i Cemil'de basılmıştır.³² Nizamname, Milli Kütüphane'de Eski Eserler Bölümü **EHT 1978 A 172** numarada kayıtlıdır³³. Faaliyetlerini "Dilendirmezler Ocağı" adıyla anılan bir idare heyeti vasıtasıyla yerine getiren Cemiyet'in maksadı; "İşsizliği bahane edinerek dilencilığe girişmiş yahut girişecek olanlara "iş" bulmaktır. (madde 2) İş'in, işlemenin dostu, işsizliğin düşmanı olan cemiyetin azaları "Sâîler" ve "Dilendirmezler" olmak üzere iki kısımır.(madde 9) **Sâîler**; Cemiyet'e giriş ücreti olarak en azından bir çeyrek mecidiye "Sâîler sadakası" verip yazılanlar, her nerede olursa olsun "Müslüman dilenmez, dilendirilmez!" emelini takip etmek ve ettirmek vaadinde bulunanlardır. **Dilendirmezler**, Nereli olursa olsun, Cemiyet'e girerken bir çeyrek

³² Söz buraya gelmişken, bu nizamnameyi ve daha birçok devlete veya şahsa ait belgeyi elde ettiğimiz arşivleme kültürü hakkında, kısaca şunları söylemek istiyorum. Bilindiği üzere arşivin tarihi çok eski milletlere dayanır. Eski Mısır ve Roma'da birçok devlet, tapınak ve aile arşivlerine sahipti. Mezopotamya'nın Nippur şehrinde, M.Ö. 2000 yılından başlayarak tablet halinde belgelerin saklandığı bit devlet arşivi bulunmuştur. Hattuşaş (Boğazköy)'ta yapılan kazılar sonucunda da, M.Ö. 1800-2000 yılları arasında Hititlere ait muharebe, antlaşma, kanun, kral yıllıkları, ve daha birçok belgelerin saklandığı büyük bir devlet arşivi ortaya çıkarılmıştır. Fransa, 1790, İngiltere 1838, Almanya ise 1867 tarihinde milli arşivlerini kurmuştur. İslâm devletlerinde ise öteden beri yazılı ve yazısız kâğıda saygı gösterilirdi. Bilhassa kul hakkı geçmesi tehlikesi sebebiyle devlet evrakının muhafazasına daha çok ehemmiyet verilirdi. En büyük İslam devletlerinden birisi olan Osmanlılar da aynı ananenin devamı olarak devlet evrakını en müstesna yerlerde muhafaza etmişlerdir. Osmanlı arşivleri Türkiye için olduğu gibi, dünya milletleri için de en sağlam ve geniş olanıdır. Üç kıtaya yayılıp, çeşitli dil, din ve ırktaki insanları asırlarca idare eden Osmanlılar, arşivlerinde bu milletlere ait bilgileri titizlikle kâğıt üzerine geçirip saklamışlardır. Bugün Osmanlı devletine ait yüz milyonlarca Türkçe arşiv malzemesi Osmanlıdan ayrılan devletlerde kalmıştır. Meselâ, Kudüs Françisten Manastırında 2644 Türkçe vesika mevcuttur. Romanya arşivinde 210.000 vesika olduğu biliniyor. Bunun yanında milyonlarca vesika çürütülmüş, yakılmış, ve 1931'de vagonlar dolusu Bulgaristan'a satılmıştır. 500.000 kadar Türkçe defter ve vesika Bulgaristan'dadır. Maalesef bir kısım evrak da ambalaj kâğıdı olarak esnafa intikal etmiştir.³²

Midhat Cemal Bey bu durumu ne güzel de ifade etmiş;

Bizden iki üç yüz sene evvel uyananlar,
Hala uyuyanlardaki mahiyyeti görsün,
Efsanesi kayboldu kıyamet koparanlar,
Tarihini okkayla satan milleti görsün.

Geniş bilgi için bkz:

http://www.ozudogru.com/arsivleme_sistemleri/arsiv_nedir_tarihcesi_ve_turkiyedeki_onemli_arsivler.htm

³¹ Nizamnamenin orijinal basılı nüshasının fotokopisi makalemizin sonunda "ekler" kısmında verilmiştir.

³² Kayaoğlu, Taceddin, *Bayburt Müslüman Dilendirmezler Cemiyeti*, Tarih ve Medeniyet Dergisi, Yıl:5, Sayı, 56, Kasım 1998,s.64-65.

mecidiye “Dilendirmezler Sadakası”; hem girdiğinin ilk ayında, hem de her senenin martla eylülünde yarımşar mecidiye (aylar sadakası) verenlerdir. Ayrıca gönüllerinde kat’i bir merhamet, ruhlarında “müslüman dilenmez, dilendirilmez emelini taşırlar.³⁴

Sade bir üslupla kaleme alınarak yayımlanan bu nizamnamenin maddeleri şu şekildedir:

MADDE-1: “Bayburt’ta “Bayburt Müslüman Dilendirmezler Cemiyeti” adıyla bir cemiyet kurulmuştur.

MADDE-2: Cemiyet kısaca söylemekle maksadını bildirmiş, hatta husule gelmiş olmak ümidini besleyerek ilan eder ki, İşin, işlemenin dostudur. İşsizliğin, dilenciliğin düşmanıdır. İmdi, işsizliği bahane edinerek dilencilığe girişmiş, yahut girişecek olanlara iş bulmayı sadakanın en makbulü tutar.

MADDE-3: Cemiyet her işsize iş bulmaya borçlu değildir. Yaşça, başça, sağlamlıkça, sanatça, işçilikçe ve her türlü yaşayışça göze çarpar bir halde güçlü bulunanlar cemiyete kat’iyyen sığınamaz. Cemiyet yalnız bir hastalık, bir felaket, belki de bir talihsizlik yüzünden düşmüş olanlara açıktır.

MADDE-4: Cemiyet, münasip gördüğü bir işi işlemeyenden hemen elini çeker. Eğer o kimseyi dilencilikte görür ise hükümet vasıtasıyla derhal cezalandırır.

MADDE-5: Köylü dilenciler, dilenciliklerine köylerinde de asla müsaade edilmemek, fakat köylüleri tarafından hallerine göre geçimleri temin edilmek üzere köylerine, kazalı olmayan dilenciler ise kazadan dışarıya hükümet vasıtasıyla tard ettirilir.

MADDE-6: Cemiyet, şehirli güçsüzlere 15 yaşından aşağı, yukarı itibariyle yazın 40, 60; kışın 60, 80 parayı³⁵ geçmemek üzere gündelik verir.

Güçsüz, hem kendisi, hem de nafakası şer’an üzerine vacip kişileri besleyemez olanlardır.

Nafakası şer’ân üzerine vacip kişileri besler olan bir güçsüze bakmaları için Şer’iyyeye müracaatla işi neticelendirmek de cemiyetçe bir vazifedir. Cemiyet bu vazifelerini “Dilendirmezler Ocağı” adıyla anılır bir idare heyeti marifetiyle görür.

---

³⁵ **Para:** Osmanlının son döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında kullanılan deyim olup, değer olarak 40 para bir kuruşa tekabül etmektedir. Öyle anlaşılıyor ki gündelik olarak verilen miktarlar güçsüzlerin bir günlük nafakasını karşılayacak durumdadır.

MADDE-7: “Dilendirmezler Ocağı” ihtiyaca göre umûmî ictimalarda azaltılır, çoğaltılır. Fakat en 5 beş azadan oluşur. Biri, birinci reis, biri de ikinci reis, biri başkâtip, biri müfettiş, biri de sandikkârdır. Öbürleri Ocak azasıdır. Haftada muntazaman başkatipliğin davetiyle de fevkalâde toplanırlar. Kararlarını ekseriyet, fakat “Güçsüz Kararı”nı azasının dörtte üç reyile verirler. Bunun kararı olmaksızın bir akçe sarf edilemez.

Reisler, Cemiyetin de reisleridir. Birinci reis, daima belde müftisidir. İkinci reisle beraber Cemiyet’in hariçte mesulleridir.

Başkatip, muhaberarla hesabın gayr-ı kuyudattan; müfettiş tahkikatla güçsüzlere müteallık tahavvülattan; sandikkâr tahsilatla, hesabattan, cemiyetin dahilde mes’ulleridir.

Merci-i vasıta, başkâtipliktir.

Müracaat eden bir yoksul ise başkâtiplikten bir “hüviyet kağıdı” alır; müfettişliğe götürür. Muamele “Dilendirmezler Ocağı” kararıyla biter. Ocağın, birinci reisinden başka azası, umumi toplantılarda 6 ay için seçilirler.

MADDE-8: Umumi ictimalar ağustosla şubatta olmak üzere yılda iki defa, reisliğin toplanma gününden evvel on beş gün evvel, kazadaki bütün cemiyet azasına gönderilecek davetiyelerle vuku bulur. “Dilendirmezler Ocağı”nın üçte iki yahut cemiyetin kazadaki azasının üçte biri tarafından başkâtipliğe verilecek mazbata üzerine de fevkalade vaki olur.”

Geçmiş, gelecek altı aylık işler, hesaplar, terakkîler hakkında malumat alınır, görüşülür, karar verilir, seçimler yapılır. Azadan fevkalade bir şakirliği (başarısı) görülenlere mukabele vazifesi de ifâ olunur.

MADDE-9: Aza; “Sâîler” ve “Dilendirmezler” adıyla iki koldur. Sâîler; Cemiyete duhuliye olarak en azdan bir çeyrek mecdiye³⁶ “sâîler sadakası” verip yazılanlar, her nerede olur ise olsun “Müslüman dilenmez, dilendirilmez!” emelini takip etmek, ettirmek vaadinde bulunanlardır. Kazada mukim Bayburt kazalılar bu kısma yazılamazlar.

“Dilendirmezler”; nereli olursa olsun cemiyete girerken en azdan bir çeyrek mecdiye “dilendirmezler sadakası”, hem girdiğinin ilk ayında hem her senenin martla eylülünde en azdan yarımşar mecdiye “aylar sadakası” verenlerdir. Sadakasını zamanında vermeyen istifasını vermiş sayılır. Cemiyete

³⁶ **Mecdiye:** Yaptığımız araştırmalar neticesinde 1840 yılında 20 (25) kuruş değerinde basılmış gümüş sikkedir.

yine girebilirse de yine “dilendirmezler sadakası” verecektir. Koldan kola geçen de en azdan bir çeyrek mecdiye verir.

Dilendirmezler, gönüllerinde “kat’i bir merhamet”, ruhlarında “müslüman dilenmez, dilendirilmez!” emelini taşırlar. Kim ki rast geldiğine sadaka vermekten kendisini alamaz; der-akeb (hemen) zaafının keffareti olmak, yani acıdığı kimseyi düşkünlükten mutlak surette kurtarmak emeliyle, vazifesiyle hükûmete, yahut cemiyete haber verir. Vermezse ikinci bir keffaret karşısında bulunarak cemiyet sandığına hemen bir yıllık zekatını, sadakasını yatıracaktır.

MADDE-10: Cemiyet azası, 7 kişiye kadar inmiş, bunlarında reyleri birleşmiş ise fesh edilebilir. Yine o şart ile ki fesh kararını verenler, cemiyetin bütün varını alarak Edirne³⁷’ye gidecekler orada ömürlerinin sonuna kadar İslam yoksulları için çalışacaklardır.

MADDE-11: Bu nizamname cemiyet azasının kazada mevcut üçte iki rey ile ta’dil edilebilir.

MADDE-12: Cemiyetin mührü, nizamnamesi, kendisi hükûmetçe tanınmıştır.

25 Mübarek Ramazan 1331/ 15 Ağustos 1329 (1913)

KAZA KAYMAKAMI TUNALI HİLMİ BEY’İN DAVETİ ÜZERİNE CEMİYETİ KURAN TEMEL ÂZÂSİ:

Topçuyüzbaşı Mahmut, Tabibi Rifat, Baytarı Osman, Mülazımı Ahmet Efendiler,

Posta Müdürü Nuri Efendi,
Eytam Müdürü Fahri Efendi,
Sıhhiye Baytarı Abdurrahman Efendi,
Rüşdiye Müdürü Ali Fehmi Efendi,
Â’sar Kâtibi Yakup Efendi,
Evkaf Memuru Fehmi Efendi,
Mütekaid Kolağası Es’ad Efendi,
Duyun-i Umûmîye Memuru Hamdi Efendi,

---

³⁷ Edirne şehrinin nizamnamede adının geçmesi hususunda çok yönlü araştırmalarımız neticesi kayda değer bir sebebe rastlayamadık, yalnız Edirne’nin Balkanlarla Anadolu arasında bir köprü vazifesi görmesi, Balkanlardan Türkiye’ye göçün kavşak noktası olduğu gerçeğinden hareketle Edirne halkına daha doğrusu göçmenlere bir katkı sağlanmak istenmiş olabilir.

Mal Müdürü Rıfık Ekrem Efendi,
Müfredat Katibi Sabri Efendi,
Orman Memuru Hakkı Efendi,
Erzincan'da Muallim Bayburtlu Muallim Mahmut Kemal Efendi,
Dava Vekillerinden Şerif, Tevfik, Ziya Efendiler
Tüccardan Durak Efendi,
Hocaoğulları Hacı Mahmud ve Muhammed Efendiler,
Debbağ esnafından Şükrü Efendi,
Otelci Muhyiddin Efendi,
Bakkal Hasan Efendi,
Çakıroğlu Nazım Efendi,
Pamukcuoğlu Hacı Yusuf Efendi,
Erzurumlu Tevfik Efendi,
Tuzcuzade Şamil Efendi,
Keskinoğlu Hamdi Efendi,
Debbağ İbrahim Ağa,
Bilal Çavuş,
Hacı Bey.

TEMEL AZASINDAN DİLENDİRMEZLER OCAĞI

Birinci Reis: Müftü Mehmet Sa'id Efendi,
İkinci Reis: Molla Mehmedlioğlu Mehmed Efendi,
Başkâtip: Saraycıklı Derviş Efendi,
Müfettiş: Hacı Dursunoğlu Şükrü Efendi,
Sandıkkâr: Pulur Beyi Hafız Hayreddin Bey

AZA

Ceza Reisi Arslan Bey,
Süleyman Paşaoğlu Hasib Bey,
Ağaoğlu Hüsnü Bey,
Belediye Reisi Enkavioğlu Hacı Mehmed Efendi,
Sekmenoğlu İlyas Efendi,
Ulemadan Müftüoğlu Hacı Nazım Efendi,
Tahsil Memuru Alişan Bey,
Esnaf Şeyhi Halil Ağa,
Şingahlı Hacı Mustafa Efendi,

Develiođlu Nevres Efendi,
Karlı Arslan avuş,
Ziver Efendi.

Sonuç ve Deęerlendirme

Dilencilik her toplumda rastlanan ve aęlar boyu devam eden bir sorundur. Tarihin her döneminde, her toplumda ve her coğrafyada görülen dilencilik, kamu vicdanını yaralayan bir mesele olarak devam etmektedir. Bu soruna are olabilmek düşünceyle, kıtlık ve yokluk zamanı denebilecek I. Dünya Savaşı öncesinde Bayburt'un Tunalı Hilmi önderliğinde gösterdiği bu fevkalade örneklik, hem Bayburt hem ülkemiz hem de tüm insanlık için numune-i imtisâldir. 1913 şartlarında böyle bir müessesenin kurulma fikri dahi takdire şayandır. Üstelik maddelerde de görüldüğü üzere, bir nevi sermaye verilerek dilencilerin ekonomiye katkılarının düşünülmüş olması, günümüz dünyası için bir öneme haizdir. Toplumsal bir problemin izalesi, zor ve olumsuz şartlara rağmen ancak bu çeşit tedbirlerle sağlanabilir. Adı geçen cemiyet ne yazık ki bir yıl faaliyet göstermiş, 1914 yılından itibaren muhaceret başladığından, cemiyet faaliyetini sürdürememiştir.³⁸ Bu bir yıl içerisinde ne gibi faaliyette bulunduğu hususunda yoğun araştırmalarımıza rağmen kayda değer bir bilgiye ve belgeye rastlayamadık. Böyle olsa dahi, kurulan bu cemiyetin, toplumun en büyük problemlerinden birisi sayılan "dilencilik" problemine çözüm ve are bulunması noktasında "örneklik" sağlayacağı aşikârdır. Böyle bir cemiyetin, günümüz Türkiye'si ve günümüz dünyası için elzem olduğu kanaatini taşımaktayız.

---

³⁸ Cemiyet azasından Erzincan'da Muallim Mahmut Kemal Bey (Yanbey) benim anne dedemin üvey abisidir. Onun kızı Kevser Yanbey halen İstanbul-Kadıköy'de yaşamaktadır. Verdiğim bu bilgi ona aittir. Onun ifadesine göre babası, 1914 yılında Malatya'ya muhacir olmuş dolayısıyla cemiyet faaliyette bulunamamıştır. (Bilindiği üzere muhaceret yapılan iller arasında Malatya, Sivas, Tokat vb.olup Bayburtlu bu illere muhacerette bulunmuştur.)

EKLER

Ek1: Bayburt Müslüman dilendirmezler cemiyeti nizamnamesi -6 sayfa-

Selâm Nûshet Gerçek
Kitapları
Satınalma - Dernek
1972

بايورد

سلطان دولت پور من جمعی

[ارضروم اتحاد مضیمنده باصلشدن]

1379
EHT 8A 122

1460
975

بايورد

مسلمان ديلندير مزلر جمعيتي

- نطاسنامه سي -

ماده ۱ - بايوردده (بايورد مسلمان ديلندير مزلر جمعيتي) آديله بر جمعيت فورولمشدر

۲ - جمعيت ، قيصه جه سويله مكله مقصديني بيلديرميش ، حقي حصوله كئيش اولوق ايمديني بيشه برك ، اعلان ايدركه : ايشك ، ايشله مئلك دوستيدر ، ايشزلكك ، ديلنجيلكك دشمنيدر . ايمدي ، ايشزلكي بيايه ايدينه رك ديلنجيلكك كيريشمش ، باخود كيريشمك اولانلره ايش بولماي سادقونك اك مقبولي كي طوتار .

۳ - جمعيت ، هر ايشزله ايش بولمايه بورجولو دگيلدر : باشليجه ، باشليجه ، ساغلاملقجه ، صفتجه ، ايشجيلكك . هر تورلوايا ايشيجه كوزه چاربار رحامه كوچلو بولونلر ، جمعيت قعطيناً صيغنه مازلر . جمعيت يانگير برخستلق ، بر فلاكن ، بلكدده بر طالعسزلك بوزندن دوشمش اولانلره آچيقدر .

۴ - جمعيت مناسب كوردكي بر ايشي ايشله مئ بندن

366.606

٥

صابیلر ، جمعیتنه کجه بیلر سه ده شه دخوله صدفی وره چکدر . قولدن فوله بکن ده اک آردن برچیرک بجه ده ورور ، دبلند برمز لر ، کواکلر مده (قانی برمرحمت) ، روحلر مده ده (مسلمان دبلندز) دبلند برمز لر (املی طاشیز لر) که که راست گله بکنه صدفه وره مکن کندی بسی آماز ، در عقب صغفک کفارنی اولهوق یعنی آیدینی کسه نی دو شکو لکن مطلق صور مده نور نار من املیه وظیفه سیله حکومه ، بانو جمعیته خبر ورور .. ور مرسه اکنجه بر کفارت فارسیسه بولونارانی جمعیت سندینه در عقب بر سلق زکاتی ، صدفی پیراجقدر .

١٠ - جمعیت ، اعضاسی بادی کیشی به قدر ایش ، بونلرک ده زابلی رلشمش ایه فسح ایدیه بیلر ، سه او شرط ایلکه فسح قرار بی ورانر ا جمعیتک بونون وار بی آلاق ادره به کیده چکدر اوزاده ممر لرنک سو کینه قدر اسلام بوقسولر بیچین چالیشه چقدر در .

١١ - بولنلر مانه جمعیت اعضاسک فضا ده موجود اوچده ایکی رابنه تعدیل ایدیه بیلر .

١٢ - جمعیتک مهری ، نظامنامه سی اکندی حکومه تجه طاشیزدر .

٢

همان الی چکر ، اگر او کیمسه بی دبلند چیلکه کورور سه حکومت واسطه سیله همان جزالاندورر .

٥ - کوبلور دبلند چیلر ، دبلند چیلک کورور کوبلر مده اصلا مساعده ایدیه مکن ، فقط کوبلورنی طرفندن حالتر سه کوره کیمسه لر نی تأمین ایدیلک اوز ره کوبلر سه ، قضالی اولما بان دبلند چیلر ایه فسادن دیشاری به حکومت واسطه سیله طرف اید بر بیلر .

٦ - جمعیت ، شهرلی کوجیز لر ، نفوس باشینه اون بش باشندن آشانلی ، بوقاری اعتبارله بوزن ١٦٠٠٤٠ ، قیشین ٨٠٠٦٠ بارانی کجه ملک اوزره کوندهک ورور .

کوجیز ، هم کندی ، هم ده قفمی شهره اوزرینه واجب کیشیلر نی بسله مزا اولاندورر .

قفمی شهره اوزرینه واجب کیشیلر نی بسلر اولان بر کوجیزه باقاری ایچین شرعیه به مراجعته ایشی نجه لاندیر مکن ده جمعیته بر وظیفه در .

جمعیت ، بو وظیفه لر نی (دبلند برمز لر اوجا غی) آدیه آکیلر ر اداره هپنی مرفعه کورور :

٧ - (دبلند برمز لر اوجا غی) احتیاجه کوره عمومی احتیاجلر ده آزلیلر ، جوقاللیلر فقط اک آردن (٥) اعضاندن مر کبدر : ری برنجی رئیس ، ری ده اکنجه رئیسدر ، ری باشکاب ، ری مفتش

بري ده سنده قكاردر، او بورلي اوجاق اعصابدرلر:
 هفته ده ركزه منتظماً، باشكائيلك دعوتيه
 فوق العاده اولهوق طوبلايلر، قرارلر اكرت،
 فقط (كوجمير قراري) نى موجود اعصابك دورنده
 اوچدانى ايله برورلر، بونك قراري اولقمزى
 بر اقباصرف ايديله من،
 ريسلر جمعلكده ريسلر بدرلر: برغى ريسلر دانما
 باده مفئيدلر، اينكى ريسلر بر اوجميك خارجه
 مسؤلفر بدرلر.

باشكائيل، عمارا نكه حسابك غيرى قبوداندن،
 مفئش، تحقيقاله كوچميرلر، متعلق نحو لاندن،
 سند قكار، تحصيلاله حساباندن، جمعيتك ده
 داخلده مسؤلفر بدرلر.

مرجع، واسطه باشكائيلكمير.

مراجعت ايدن، بر يوقسول ايسه باشكائيلكمير
 (هويت كائدى) آلبر، مفئلكه كونورور،
 معافله (دبلند برمزىلر اوجاقى) قرارلر ايتير، اوجاقك
 برغى ريسلر ماعدا اعصابى آلئى اى ايجين همومى
 اجباغدرده اتخاب اولونورلر.

۸ - عمومى اجباغلر، آغسوسنه شباطده اولوق
 اوزره يئلهه ايكي دفعه، ريسلكك اجباغ كونندن
 اولونش كون اول، قصاده كى بونون جمعيت اعصاب

كوبدر بيله حلك دعوتيه لزيه وقوع بولور،
 [دبلند برمزىلر اوجاقك اوچده ايكي باخود جمعيتك
 قصاده كى اعصابك اوچده برى طرفدن
 باشكائيلكه بر بيله حلك مضبغه اوزر سنده فوق العاده
 اولاروق واقع اولور]: كجيش، كه حلك آلئى اياق
 ايشار، حسابلر، ريقيلر حقدده معلومات ايتير،
 كوروشولور، قرارلر و بر بيلر، اتخابلر ياسيلر،
 اعضا دن فوق العاده برشاكر ليكى كورو لئلهه
 مقابله وظيفهسى ده ابا اولونورلر.

۵ - اعضا: (ساحيلر، دبلند برمزىلر) آديله
 ايكي قولور، (ساحيلر): جمعيتك دخوليه اولهوق
 اك آزدن برچيرك مجيده (ساحيلر صدقهسى)
 و بروب يازيلانلر، هرره ده اولور سه اولسون
 (مسلهان ديلنمز، دبلند برمزىلر) اعلى تعقيب ايتك،
 ايتير ملك وعد بده بولونانلر در، قصاده مقيم
 بايبورد فضائلر بوقسمه يازيلمازلر.

(دبلند برمزىلر): رعمل اولور سه اولسون،
 جمعيتك كوروكى اك آزدن برچيرك مجيده (دبلند برمزىلر
 صدقهسى)، هم كورد بكنك ايلك آينده، هم ده
 هر سه ملك مارنه ايايلر لئلهه اك آزدن بار يئشير مجيده
 (آيلر صدقهسى) و برنلوردر.

صدقهسى زماننده بر معين استغاضى و برمش

٦

قضا قائمقامی طونالی حلی بکک دهون
 اوزرینه جهمینی توران
 تمل اعضاسی:

طوبیحی یوز باشی محمود ، طیبی رفعت ،
 بیطری عیان ، ملازمی احمد ، پوسته مدیری نوری ،
 اینام مدیری فخری ، هجیه بیطری عبدالرحمن ،
 رشیده مدیری علی فهیمی ، اعشار کانی یعقوب ،
 اوقاف مأموری اهی ، متقاعد قول افاسی اسعد ،
 دیون عمومی مأموری حمدی ، مالگیری رفیق
 اکرم ، مفردات کانی سیری ، اورمان مأموری
 حنی ، ارزنجاند ، معلم بابیوردلی محمود کمال
 - دهوویکیلارندن : شریف ، شیاه توفیق - اوغلو
 دوراق ، خوجه اوغلو حاجی محمود محمد ، دباغ
 شکری ، اونلجی عی الدین ، بقال حسن ، جاقیر
 اوغلو ناطم ، بامونجی اوغلو حاجی یوسف ، ارضیروملی
 توفیق ، طوزجی زادهلی شامل ، کسکین اوغلو
 حمدی آفتدیلر ، دباغ ابراهیم انان ، بلال چاوش ،
 حاجی بک .

بته تمل اعضاسیندن

(دبلند بر منزل او حاجی):

جوئجی رئیس مفتی سعید ، ایکنجی رئیس ملا محمدلی
 اوغلو محمد ، باشکاتب سراجعلی اوغلو درویش .

172

مفش حاجی طورسون اوغلو شكري اقتديلىر ،
 صندوقدار بلوربكي حافظ خير الدين بك اعضا :
 جزا ريسى آرسلان، سليمان پاشا اوغلو حبيب ،
 آغا اوغلو حسنى، تحصيل مأمورى عاليشان بككر ،
 بلديه ريسى عنقوى اوغلو حاجى محمد اقتدى ،
 اصناف شينى خليل آغا ، سگمن اوغلو الياس ،
 شنگاهلى حاجى مصطفى ، علاءدن مفتى اوغلو تاطم ،
 دولى اوغلو نورس ، زبور اقتديلىر ، قارصلى آرسلان
 چاوش .

۲۷ - ۲۵ مبارک رمضان سنه ۱۳۳۱ و ۱۷ -

۱۵ اغستوس سنه ۱۳۲۹

سوك

1978

23 SUBAT 1960